**שכר שדכנות נהגו בכל מדינתינו מנהג קבוע מכמה דורות**

(ערוך השולחן)

## ענייני שידוכין

### פתחא דסוגיא

שכר שדכנות נהגו בכל מדינתינו מנהג קבוע מכמה דורות ליתן ששה למאה מיד הגדולה, והיינו מנדוניא של הצד הנותן יותר, ואף כשנותן שוה כסף ואף כשנותן בטוחות לשלם אחר זמן, צריכים ליתן מזה גם כן, וכל צד יתן שלשה למאה. ויש מקומות שנהגו ליתן חמשה למאה שנים וחצי מכל צד, ויש מקומות שנהגו אם אין נהר מפסיק בין המחותנים, שלא ליתן רק ארבע למאה, ושכר סרסרות מבתים וקרקעות וסחורות אין בזה מנהג קבוע בכל המדינה בשוה, וכל מקום ומקום לפי מנהגו, ויש שמוסיפין לבד השדכנות והסרסרות הקבוע גם מתנה, ונקראת פעולה טובה וטוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל ואליו הוא נושא את נפשו, ובפרט אם זה האיש מחייתו מזה (ערוך השולחן חו"מ סימן קפ"ה).

### ליקוטא דתלמודא

שנו רבותינו (סנהדרין כב.) גבי זיווגו של אדם:

**אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן קשה לזווגם כקריעת ים סוף, שנאמר אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות. איני, והאמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, לא קשיא, הא בזווג ראשון, הא בזווג שני.**

עוד דרשו חכמינו (ויקרא רבה צו פרשה ח) בענין זה:

**מטרוניתא שאלה את ר' יוסי בר חלפתא, אמרה לו בכמה ימים ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, אמר לה לששת ימים, דכתיב כי ששת ימים עשה ה' את השמים וגו', אמרה לו ומאותה שעה עד עכשיו מהו יושב ועושה, אמר לה מזווג זווגים, אשתו של פלוני לפלוני בתו של פלוני לפלוני, ממונו של פלוני לפלוני, אמרה לו הדא הוא אף אני יכולה לעשות כן, כמה עבדים יש לי וכמה שפחות יש לי ואני יכולה לזווגם בשעה אחת, אמר לה אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקדוש ברוך הוא כקריעת ים סוף, הניחה והלך לו, מה עשתה שלחה והביאה אלף עבדים ואלף שפחות והעמידה אותן שורות שורות, אמרה להם פלוני ישא לפלונית פלוני לפלונית, זווגן בלילה אחת לצפרא אתין לגבה דין מוחו פציעה ודין עינו שמוטה ודין אציליה פריך ודין ארכובה תבירה, דין אמר לינא בעיא לדין, ודין אמר לינא בעיא לדין, מיד שלחה והביאה את ר' יוסי בר חלפתא אמרה לו רבי אמת היא תורתכם נאה משובחת היא יפה אמרת כל מה שאמרת, אמר לה לא כך אמרתי לך אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקדוש ברוך הוא כקריעת ים סוף, שנאמר אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות, מהו בכושרות בכי ושירות, דבעא אמר שירה דלא בעא בכה, ומה הקדוש ברוך הוא עושה מזווגן על כרחן שלא בטובתן, מושיב יחידים ביתה.**

### ביאורא דתלמודא

**קשה לזווגם כקריעת ים סוף** – שכמו שקריעת ים סוף והדומה לו הוא ענין נסיי עשאו האלהים כנגד המנהג הטבעי להשכיר ולהעניש לבעלי הבחירה, כן הוא מהראוי להכריח איזו התחלה טבע או מזל שימצא בענין הזה להושיב יחידים ביתה, כפי מה שיחוייב מפעולות הבחירה על דרך השכר והעונש, אם להמציא הטוב אל הראוי אליו או למנעו מהבלתי ראוי. וזהו דבר שלא יספיק עליו שום בעל שכל כלל (עקידת יצחק בראשית שער ח). **מושיב יחידים ביתה, מוציא אסירים בכושרות** – הזוכה בבת זוגו בתחלה עליו נאמר אלהים מושיב יחידים ביתה. ומי שאינו זוכה בה עד שתנשא לאחר עליו נאמר מוציא אסירים בכושרות, כלומר בבכיה ושירות, כי צריכה להתאבל על הראשון ולבכות עליו קודם הנשאה לשני (ריקאנטי דברים פכ"ג). **ארבעים יום קודם יצירת הולד** – ומכל מקום מועיל תפלה בתוך מ' ימים להופכו או לזכר או לנקבה, כדאמרינן בברכות מ' יום קודם יצירת הולד אדם מתפלל על אשתו שתלד זכר, אפילו זווג ראשון מתהפך בתפלה, כדאיתא במועד קטן אין נושאין נשים במועד אבל מארסין שמא יקדמנו אחר ברחמים (תוספות). **הא בזיווג ראשון הא בזיווג שני** – בזיווג ראשון אי אפשר להיות על פי מעשיו דעדיין אינו בעולם, וצדיק ורשע לא קאמר, ועל כן הזיווג על פי המזל מצד ההכרח, אבל בזיווג שני הוא לפי מעשיו ועל כן צריך להתפלל על זה, ועל כן קשה כקריעת ים סוף (מראה יחזקאל פרשת צו). **מטרוניתא** – שרית נכרית (רש"י בבא מציעא פד). **אמר לה מזווג זווגים** – כי כמו שהשם יתברך היה מזווג את חוה לאדם, כך הוא מזווג בכל יום את זיווג איש עם אשתו. וכל זיווג הוא מעשה חדש, שאינו כמו בריאת האדם עצמו (באר הגולה הבאר הרביעי פי"ז). **בתו של פלוני לפלוני** – כי בת פלוני לפלוני בארץ מן השמים, והוא סוד (תולדות יצחק בראשית פכ"ד).

**אור תורה**

אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בֵּיתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת אַךְ סוֹרְרִים שָׁכְנוּ צְחִיחָה. (תהלים סח ז)

כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ. (שמות כ יא)

# פשוט שחיוב שדכנות חל על החתן והכלה

(אבני נזר)

## האידנא אליבא דשמעתא

### דמי שדכנות

מקור דין דמי השדכנות הוא ממה שאמרו ז"ל (בבא בתרא פז.) גבי דין הסרסור המקבל שכר על סרסורו, ורש"י שם ביאר דהסרסור מחבר בין הקונה למוכר. וברמ"א (חו"מ סימן קפ"ה ס"י) כתב להלכה דהשדכן דינו כסרסור ושכרו הוא כמנהג המדינה. ובביאור הגר"א (חו"מ סימן פ"ז סקי"ג) כתב לחלק בין שדכן שנשלח על ידי אחד מהצדדים והוא נחשב כפועל של הצד השולח, לבין שדכן שהציע מעצמו ודינו כיורד לשדה חבירו ומשביחו. ובתשובות והנהגות (ח"א סימן תשל"ו) כתב דקהילות הספרדים לא נהגו לשלם, ולכן היכא דאחד הצדדים שייך לקהילות אלו, וטוען שסבר שכוונת השדכן היתה לשם שמים, אין יכולים לחייבו. ונפקא מינה להלכה אם השדכן הציע מעצמו השידוך, ודינו כיורד לשדה חבירו, הרי שעיקר המטרה היא הנישואין, ולכך זמן תשלום השכר הוא לפני הנישואין ממש, ובאם נתבטל השידוך אינו נוטל שכרו, אמנם אם אחד הצדדים שלחו הרי דינו כפועל ונוטל שכרו מיד לאחר האירוסין, ואף אם נתבטל השידוך אינו מחזיר ממון, וכן כתב להלכה בשו"ת הליכות ישראל (סימן ד). ועוד יש נפקא מינה להלכה דאם דין השדכן הוא כדין היורד לשדה חבירו, אינו עובר על ביומו תתן שכרו ועל בל תלין, אם אינו נותן לו שכר השדכנות תיכף. אך אם נימא דהשדכן דינו כפועל הרי שישנו בבל תלין וביומו תתן שכרו.

### כמה הם דמי שדכנות

הובא לעיל דברי הרמ"א דשכר שדכנות הכל כמנהג המדינה, ולכאורה כן הוא הדבר גם בגובה השכר. ובשו"ת חוט השני (סימן ב') כתב דמה שנהוג לומר דאף אם אמר השדכן שישדך לאדם שידוך בחינם, אף על פי כן מחוייבים ליתן לו שכרו, אין לו עיקר כלל לא בגמרא ולא בפוסקים. ובשו"ת פנים מאירות (ח"ב סימן ס"ג) כתב גבי שדכן ששידך בן פלוני ממקום פלוני לבת פלוני ממקום פלוני, ובאחד מן המקומות היה תיקון ליתן מן מאה לנדן א' זהב שכר שדכנות, ובמקום השני היה ליתן מאה נדן א' ר"ט, והשדכן תובע שכרו כמקום היוקר, והמחותנים אינם רוצים ליתן אלא כפי המקום הזול, ומסיק דכללא דמלתא היא דאם החתן היה דר במקום הזול והכלה במקום היוקר, והשדכן היה דר במקום החתן, אין לו משני צדדים אלא כמקום הזול. ובפתחי תשובה (אע"ז סימן נ סקט"ז) הביא כמה פרטי דינים בשכר השדכנות, וז"ל הנצרך לענייננו: 'דאם אחד התחיל השדכנות והשני גמר אותה, דנותנים חצי שדכנות למתחיל וחציו לגומר, אבל לאלו שעשו פעולות באמצע לקרב את השידוך אין נותנים להם ולא כלום. ולקרובים פסולי עדות אין נותנים לא בתחילה ולא בסוף אלא רק אם ניכר לפי ראות עיני הדיין שעשו פעולה ממשית. וברחוקים הצדדים זה מזה עשר פרסאות ינתן שכר שדכנות כפול. ובספר חוקי משפט כתב כמה תקנות בענין שדכנות וכל גליל וגליל לפי מנהגו'.

### מי חייב לשלם לשדכן

כתב בשו"ת אבני נזר (חו"מ סימן ל"ו) גבי שכר שדכנות על מי חל החיוב, וז"ל הנצרך לענייננו: 'כי זה פשוט שחיוב שדכנות חל על החתן והכלה כי להם עשה הטובה, רק שהמחותנים משלמים עבורם'. ע"כ. ובשו"ת הליכות ישראל (סימן ג) האריך בדבריו וכתב לדחותם, חדא כיון שלא רק לחתן ולכלה עשה השדכן הטובה, אלא אף להוריהם כי הענין נוגע להם בנפשם, זאת ועוד הרי חיוב השאת אשה מוטל על האב, וכן בביתו. ולכל הפחות יהיה חיובם מדין יורד לשדה חבירו. ולפי דבריו משמע שלכל הפחות שכר שדכנות הזול צריכים הורי החתן והכלה ליתן בכל ענין.

### התחיל שדכן אחד השידוך וסיימו השני

בפתחי תשובה (חו"מ סימן קפ"ה סק"ב) הביא לדון גבי התחיל שדכן אחד השידוך, ואחד מהצדדים עירב שדכן שני לסיים הענין, וז"ל הנצרך לענייננו: 'כתב בתשובת נודע ביהודה (תניינא חו"מ סימן ל"ו) בדבר שדכן שדחאו הבעל דבר, ולקח שדכן אחר לגמור השידוך, הפרש גדול יש בין שידוך למקח, כי במקח אין שם דברים אמצעים והמקח תלוי רק בדמים, וכיון שהסרסור הביאם לעמק השוה נגמר הדבר, ולכן כשהכניס עוד סרסור נסתפקתי קצת, אם רמאות הזה מחייבו לשלם לסרסור הראשון הפסדו, אבל בשידוך יש הרבה פרטים לבד סך הנדן, כמו התחייבות מזונות ודירה ובגדים ומתנות, וכמה פעמים בשביל דבר קטן מתבטל השידוך, ולכן כל זמן שלא השוה אותם השדכן הראשון בכל הפרטים, עדיין לא נגמר השידוך, ואם אחד מהצדדים מכניס את אוהבו לגמור הדבר, אפילו היה ביכולת של השדכן הראשון להשוותם, אין כאן רמאות כלל, ואין השדכן הראשון יכול לתבוע כלל חלק הגומר, אבל ודאי שצריך לשלם לו חלק המגיע למתחיל כפי תקנת המדינה שם'.

## עומקא דסוגיא

**א.** עיין ברמ"א (חו"מ סימן רס"ד ס"ז) שכתב שבדמי שדכנות אין לו אלא שכרו אף שהתנה עמו ליתן שכר הרבה. ועיין עוד בתשובת מהרי"א הלוי (ח"ב סימן קי"ז) שהביא מעשה שהיה שאמר השדכן למחותן העשיר שאם לא יתן לו כמה מאות זהובים יקלקל השידוך ונשבע העשיה, ולאחר מכן חזר בו ופסקו בבית הדין דיכול לומר המחותן קים לי כרמ"א כיון דהוא המוחזק.

### מראי מקומות


א. סנהדרין כב.
ב. ויקרא רבה צו פרשה ח
ג. בבא בתרא פז.
ד. רמ"א חו"מ סימן קפ"ה ס"י
ה. ביאור הגר"א חו"מ סימן פ"ז סקי"ג
ו. תשובות והנהגות ח"א סימן תשל"ו
ז. שו"ת הליכות ישראל סימן ד
ח. שו"ת חוט השני סימן ב'
ט. שו"ת פנים מאירות ח"ב סימן ס"ג
י. פתחי תשובה אע"ז סימן נ סקט"ז
יא. שו"ת אבני נזר חו"מ סימן ל"ו
יב. שו"ת הליכות ישראל סימן ג'
יג. פתחי תשובה חו"מ סימן קפ"ה סק"ב
יד. שו"ת נודע ביהודה תניינא חו"מ סימן ל"ו